

Verslag van de tussenkomst van Coördinatie Zenne – Coordination Senne

David Kuborn vertegenwoordigt Coördinatie Zenne – Coordination Senne , een tweetalige vereniging die zich bezighoudt met informatie, educatie en sensibilisering over de waterlopen en het water in de Zennevallei. Coördinatie Zenne is een werkgroep van Grenzeloze Schelde.

Over welke overstromingen spreken we?

Het gaat in eerste instantie om de overstromingen van de Zenne en haar belangrijkste bijrivieren stroomopwaarts Brussel. In 2010 overstroomde ook het kanaal over een grote lengte. De overstromingen waarover wij het hebben zijn winteroverstromingen die gekenmerkt worden door een langdurige regenperiode, verzadigde bodems waardoor de overstromingen van de belangrijkste waterlopen en hun bijrivieren worden veroorzaakt.

We spreken over zware overstromingen. Volgens de federatie van verzekeraars, Assuralia, werden voor de schade door de overstromingen van november 2010 zeer veel schadeclaims ingediend : 2091 schadedossiers en 34 miljoen euro kosten in de Zennevallei

De ernst en de spreiding over de drie gewesten worden geïllustreerd aan de hand van dramatische beelden uit november 2010.

De overstromingen van de hoofdwaterlopen in de Zennevallei hebben zich in de loop van de geschiedenis al te vaak herhaald. In 1839 werd al een commissie opgericht om de overstromingen in de Zennevallei aan de rand van Brussel op te lossen. Sindsdien hebben de overstromingen zich meer stroomopwaarts verplaatst. De laatste 15 à 20 jaar worden we elke 2, 3 jaar opnieuw met overstromingen geconfronteerd. Zoals een vereniging uit Tubize het uitdrukt : de vraag is niet of er overstromingen zullen komen, maar wanneer.

De kenmerken van de Zennevallei

Het is van belang om de kenmerken van de waterlopen in de Zennevallei goed te begrijpen, omdat ze mede aan de basis liggen van de overstromingen.

Het beheer is administratief en bestuurlijk per Gewest georganiseerd en talrijke actoren zijn betrokken bij het onderwerp en deels bevoegd voor het beheer van de waterlopen.

De Zenne en haar bijrivieren lopen door de drie Gewesten van België. De gemeenten beheren de waterlopen van 3de categorie, de provincies deze van 2de categorie en de Gewesten deze van 1ste categorie, met een onderscheid tussen de bevaarbare en niet-bevaarbare waterlopen.

De Zenne, het Zennekanaal en hun bijrivieren vormen één hydraulisch systeem. De vele verbindingen tussen deze waterlopen zorgen voor een zeer complex hydraulisch systeem. Hoewel het kanaal indertijd niet gegraven werd om ook de functie van waterafvoer te vervullen, is laatsgenoemde functie steeds belangrijker geworden.

Het gaat om een historisch gegroeide hydraulische complexiteit: het debiet van de Zenne wordt vooral beperkt in Brussel (ondergrondse inkokering) en in Halle (kokerdoorgang onder het kanaal). Omdat de afvoercapaciteit op deze twee locaties beperkt is, wordt de waterhoeveelheid die niet door de koker zal kunnen vóór het bereiken van de koker via 'overstorten' in het kanaal ter hoogte van Anderlecht en van Lembeek overgestort. In Vilvoorde, stroomafwaarts Brussel, geeft het kanaal het water dat niet gebruikt wordt voor o.m. de scheepvaart aan de Zenne terug. Om het nog ingewikkelder te maken monden ook enkele bijrivieren van de Zenne vandaag in het kanaal uit. Het water van deze zijrivieren wordt ook gebruikt om de scheepvaart mogelijk te maken.

De Zenne en haar bijrivieren zijn regenrivieren. Deze kleine rivieren groeien sterk en snel aan bij hevige neerslag. Dat houdt ook verband met het reliëf van het landschap.

Het 'Zennekanaal' zelf is ook bijzonder artificieel. Het kanaal mag dan wel over haar gehele lengte tussen Seneffe in Henegouwen en Bornem in de Provincie Antwerpen gevoed worden door de Zennewater, toch volstaat dat allerminst om scheepvaart mogelijk te maken. Vooral in drogere

periodes moeten grote hoeveelheden water kunstmatig opgepompt worden uit de Samber om 30 km verder, op de hogergelegen plaatsen, de scheepvaart mogelijk te maken. Het kanaal maakt ook de verbinding voor de scheepvaart tussen het stroombekken van Maas en Schelde. Het water wordt als het ware over een heuvel geleid. Om de heel grote hoogteverschillen voor de scheepvaart te overbruggen werd geopteerd voor de installatie van reusachtige kunstwerken, zoals o.m. het hellend vlak van Ronquieres en de scheepslift van Strépy-Thieu die de schepen in één actie ongeveer 70m hoger of lager brengen.

Hoewel het Zennekanaal (= het kanaal Brussel-Charleroi en het Zeekanaal van Brussel naar de Schelde) gedurende lange tijd de belangrijkste industriële route van ons land was en de rode draad was van de historische ABC-as, is deze rol, zeker voor het gedeelte tussen Brussel, Halle en Wallonië/Charleroi en La Louvière, fel in betekenis gedaald. Het wegvallen van de steenkoolnijverheid en het bijna verdwijnen van de metaalindustrie, maar ook het verdwijnen van Brussel als centrum voor de opslag en distributie van goederen zijn daarbij van belang. Waar sommige andere waterwegen werden aangepast aan het moderne scheepvaartverkeer was dit niet het geval voor het kanaal Brussel-Charleroi, dat gedurende een heel lange periode een achteruitgang van de scheepvaarttrafik kende. Zelfs de enige grote vernieuwing, de realisatie van het hellend vlak van Ronquieres in 1968 kon de achteruitgang niet verhinderen. De laatste wijzigingen aan de kunstwerken (en dus hun afvoercapaciteit) dateren uit de periode van net vóór en na de Tweede Wereldoorlog. Ze zijn dus ongeveer 70 jaar oud.

Voorstellen voor oplossingen

Deze voorstellen voor oplossingen werden geformuleerd in de belangrijkste conclusies van de intergewestelijke studiedag die Coördinatie Zenne, Contrat de rivière Senne en het Bakkensecretariaat Dijle-Zenne organiseerden in februari 2012 in Halle.

Er dienen maatregelen genomen te worden aan de bron

Water maximaal ophouden, bergen en tenslotte afvoeren. De ondoordringbaarheid van de bodem beperken, 'een betere verstedelijking', de impact van landbouwactiviteiten beperken, overstroombare gebieden respecteren ...

⇒ Kortom, een correcte uitvoering van de waterbeheerplannen die in de 3 Gewesten werden gedefinieerd.

Specifieke overlegmaatregelen voor de Zennevallei

De overstromingen moeten DE grote prioriteit worden voor de water(weg)beheerders. Er dienen positieve oplossingen te komen op het niveau van het bekken. De inter- en intragewestelijke samenwerking op vlak van water(weg)beheer dienen te worden verbeterd.

Vanuit structureel oogpunt is er een 'deal' tussen de 3 Gewesten nodig

⇒ Wallonië (kop van het bekken, minder verstedelijkt en een belangrijk reliëfverschil) dient meer water te stockeren stroomopwaarts

⇒ Vlaanderen en Brussel (meer verstedelijkt en minder reliëf en dus minder bergingscapaciteit) dienen meer water af te voeren naar de Schelde.

Omwille van de beperkingen om het water via de Zenne af te voeren (de Zenne loopt onder het kanaal in Halle en in Brussel), moet de capaciteit van de waterafvoer naar de Schelde via het kanaal in belangrijke mate uitgebreid worden en dit op een manier dat het overstromingsgevaar op alle plaatsen langs het kanaal en Zenne sterk vermindert. Concreet betekent dit dat vooral dat de infrastructuur voor waterafvoer (afleidingskanalen, bypasses, stuwen) dienen aangepast te worden. Dit is het geval voor de langsriolen van de sluizen van Lembeek, Halle, Lot, Ruisbroek, Anderlecht en Molenbeek. De capaciteit in de zone tussen Brussel en de Schelde moet op gelijkmatige wijze ook

aangepast worden. Dat kan bijvoorbeeld via bijkomende bypasses aan de sluizen van Zemst en Wintam, maar ook door bijkomend overstorten te maken aan de oude sluis te Wintam.

Technische uitleggen op het terrein

Het overstort en de stuw van Lembeek

De Zenne stroomt onder het kanaal in Halle in een koker die de waterafvoer beperkt. Het overstort in Lembeek, stroomopwaarts Halle, laat toe om het teveel aan water van de Zenne naar het kanaal af te leiden. De hoeveelheid afgevoerd water naar de Zenne of het kanaal wordt geregeld door de stuw van Lembeek. Volgens sommige deskundigen is deze stuw, die in theorie mobiel is, toch vast en blijft deze op een 'veiligheidsstand' behouden om geen enkel overstromingsrisico voor Halle te nemen. Volgens de modellen is de theoretische afvoercapaciteit van de Zenne beperkt tot $26\text{m}^3/\text{s}$ door de koker in Halle. Ter vergelijking : de waterafvoercapaciteit via het kanaal ter hoogte van de sluis van Halle bedraagt $75\text{m}^3/\text{s}$.

Waterafvoer via het kanaal

In Lembeek gebeurt het via een langsriool, een soort bypass, een kanaaltje in openlucht dat met een boog omheen de sluis het overtollig water laat afvloeien van de bovenzijde van de sluis naar de benedenzijde van de sluis.

Ter hoogte van de sluizen van Halle, Lot, Ruisbroek en Anderlecht zien we de regelbare openingen van een systeem (langsriool) dat zich grotendeels onder de grond bevindt en dat naast de zichtbare sluis kom loopt. De sluis kom is het gedeelte van de sluis waar de schepen versassen of schutten. De langsriool laat toe het water op regelbare wijze te laten afvoeren van het kanaal pand stroomopwaarts naar stroomafwaarts. Dit onderdeel van het sluiscomplex noemt men een doorgaans een langsriool en bestaat dus te Halle uit drie stuwen aan de stroomopwaartse zijde en de langsriool zelf. De theoretische afvoercapaciteit zou er $75\text{m}^3/\text{s}$ bedragen.

De sluis van Molenbeek heeft een afvoercapaciteit van $114\text{m}^3/\text{s}$ om de grotere waterhoeveelheid te kunnen afvoeren. Te Molenbeek moet immers niet alleen het reeds in het kanaal aanwezige hoeveelheid water afgevoerd worden, maar ook het gedeelte van het Zennewater dat na de sluis van Anderlecht via het overstort van de Zenne te Anderlecht bijkomend in het kanaal terecht kwam. Wanneer we de beperkingen van de waterafvoer omwille van de koker in Halle en de overwelving in Brussel kennen, dan zijn het de kunstwerken die moeten herbekeken worden ... bovenop alle andere maatregelen die stroomopwaarts moeten worden genomen.